

2. ÜNİTE: FELSEFE İLE DÜŞÜNME

Felsefe ile Düşünme

Görüş; bir olay, varlık veya düşünce üzerinde varılan yargıdır, fikirdir. Bir görüşü ifade etmek, ele alınan konu hakkında ne düşündüğünüzü aktarmaktır.

Argüman, bir görüşü desteklemek, doğrulamak veya güçlendirmek için öne sürülen önerme ya da önermelerdir. Önermeler ise mantıksal bir akıl yürütmenin anahtar öğeleridir.

Önerme, doğru veya yanlış bir yargıyı bildiren cümlelere denir. Yargı biçimi olarak önerme, kavrama başka bir kavram yüklemek ya da kavramı başka bir kavram altında sınıflandırmaktır. Örneğin 'İnsan akıllı bir canlıdır.' yargısında insan, akıllı ve canlı sınıfı içinde konumlandırılmaktadır.

(Örnekler: Ali ölümlüdür. Bazı insanlar gözlüklüdür. Bütün ağaçlar bitkidir.)

Önerme sadece yargı bildiren cümlelerden oluşur. İstek, emir, soru ve ünlem cümleleri önerme değildir. Çünkü bu cümleler yargı bildirmez.

Akıl yürütme; zihnin bir veya birkaç önermeye dayanarak sonuç çıkarmasıdır ve zihin bu faaliyetini üç yolla yapar. Buna göre tümdengelim, tümevarım ve analogi (benzetme) bizi önermelerden sonuca götüren mantıksal çıkarım veya akıl yürütme yollarıdır.

Bunlardan **tümdengelim,** genel önermelerden özele doğru giden bir akıl yürütme biçimidir.

Bütün çiçekler bitkidir. Tüm kuşlar uçar.

Bütün güller çiçektir. Serçe bir kuştur.

O halde bütün güller de çiçektir. O halde serçe de uçar.

Tümevarım, özel önermelerden genele doğru giden bir akıl yürütme biçimidir. Bu akıl yürütmede tek tek durumlar gözlenerek olayın bütünü hakkında bir sonuca varılır.

Metal olan demir ısıtılınca genişler.

Metal olan bakır ısıtılınca genişler.

Metal olan alüminyum ısıtılınca genişler.

Metal olan çinko ısıtılınca genişler.

O halde bütün metaller ısıtılınca genişler.

Analogi, iki şey arasındaki ortak olan özelliğe veya benzerliğe dayanarak birisi için verilen yargıyı diğeri için de veren akıl yürütme türüdür. Aklın özelden özele yürüyüşüdür. Amaç, bilinenlerden hareketle bilinmeyenleri anlamayı sağlamaktır.

Dünya 'da ve Mars 'ta atmosfer vardır.

Dünya 'da yaşam vardır.

O halde Mars 'ta da yaşam bulunabilir.

Tutarlılık ve çelişiklik kavramlarını açıklayıcı bir örnek verelim. Söz gelimi bir kurumda çalışan tüm personelin çalışmalarının karşılığını aldığını söylediniz, diyelim. Bundan sonra aynı anda aynı kurumda bazı çalışanların çalışmalarının karşılığını alamadığını söyleyemezsiniz. Söylerseniz çelişkiye düşersiniz. Bu nedenle de sizin tutarsız olduğunuz söylenir. Tutarlı olmak için kişinin ortaya koyduğu önermeler arasında uyum olmalıdır.

Gerçeklik, kelime anlamına göre var olan her şeydir. Yani hakikatin kendisidir, gerçek olandır. Felsefi bilgiye göre ise gerçeklik denildiğinde duyuları aşan akıl ve ruhsal öğeler de kabul edilir. Buna göre somut gerçekliğin yanında soyut gerçekliğin de olduğu söylenilebilir. Somut gerçeklik insan zihninden bağımsız olarak var olan, varlığı insana bağlı olmayan maddesel gerçekliklerdir. Soyut gerçeklik ise bizzat insanın akılsal ve ruhsal yönüne bağlı olan gerçekliklerdir.

Örneğin bir çınar ağacı somut gerçeklik, matematiksel temel önermeler soyut gerçekliktir.

Klasik olarak **doğruluk,** bir düşüncenin, bir yargının, bir önermenin gerçeğe uygunluğudur. Doğru bilgi de gerçeği yansıtan bilgidir.

Örneğin, ben "Bu denizde bir gemi var." dersem o anda o denize bakıp söylediğimin doğru olup olmadığını anlayabilirsiniz. Eğer gemiyi görürseniz hiç şüphesiz doğruyu söylemiş olduğum sonucuna varırsınız.

Felsefede temellendirme denilince öncelikle gelişigüzel bir açıklama değil akıl yürütme, kanıtlama veya çürütme anlaşılır. Felsefede temellendirme, düşüncenin dayanaklarını göstermeyle ya da gerekçelerini ortaya koymakla yapılır. Temellendirme yoluyla ele alınan soruna ilişkin bilgi ve görüşler incelenir, daha sonra akıl ve mantık ilkeleri yardımıyla tutarlı hale getirilir.